

CHUẨN HÓA TRONG CÔNG TÁC XỬ LÝ TÀI LIỆU TẠI CÁC THƯ VIỆN ĐẠI HỌC Ở VIỆT NAM

VŨ DƯƠNG THÚY NGÀ

Tóm tắt

Bài viết phân tích thực trạng công tác xử lý tài liệu; nêu tình hình áp dụng các chuẩn nghiệp vụ, tiêu chuẩn Việt Nam (TCVN) và tiêu chuẩn quốc tế (ISO) trong xử lý tài liệu tại các thư viện đại học ở Việt Nam. Từ đó tác giả đưa ra các ý kiến nhận xét và đề xuất một số giải pháp nhằm tăng cường việc áp dụng chuẩn hóa trong xử lý tài liệu tại các thư viện đại học và nhằm mở rộng trao đổi thông tin trong bối cảnh đẩy mạnh hội nhập quốc tế của đất nước.

Để hướng tới việc cung cấp thông tin và tri thức cho người đọc và người dùng tin, các thư viện đều phải quan tâm đến công tác xử lý thông tin mà hạt nhân của nó là xử lý tài liệu. Xử lý tài liệu là quá trình nghiên cứu và biến đổi các thông tin chính yếu của tài liệu thành các điểm truy cập thông tin hoặc các bài viết ngắn gọn giúp cho người sử dụng có một hình dung khái lược về tài liệu đó mà không phải đọc tài liệu gốc. Cũng như các loại hình thư viện khác, thư viện đại học đã quan tâm đến việc xử lý và tổ chức thông tin và sử dụng với nhiều mục đích khác nhau: tổ chức mục lục, tổ chức kho mở, xây dựng cơ sở dữ liệu. Để tạo ra những tiền đề cho việc chia sẻ thông tin trong bối cảnh đẩy mạnh hội nhập quốc tế, hơn bao giờ hết việc chuẩn hóa mọi khâu công tác, trong đó có xử lý tài liệu có một ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Trên cơ sở khảo sát và điều tra 100 thư viện đại học ở Việt Nam với nhiều tiêu chí khác nhau, trong phạm vi bài viết này chúng tôi tổng hợp kết quả thu thập được và đề cập đến một số nội dung sau liên quan đến chuẩn hóa trong các thư viện đại học:

- Thực trạng công tác xử lý tài liệu tại các thư viện đại học ở Việt Nam.
- Tình hình áp dụng các chuẩn nghiệp vụ, tiêu chuẩn Việt Nam (TCVN) và tiêu chuẩn quốc tế (ISO) trong xử lý tài liệu.

- Một số giải pháp nhằm tăng cường việc áp dụng chuẩn hóa trong xử lý tài liệu tại các thư viện đại học ở Việt Nam.

1. Thực trạng công tác xử lý tài liệu tại các thư viện đại học ở Việt Nam

Xử lý tài liệu là một hoạt động nghiệp vụ không thể thiếu trong các thư viện và cơ quan thông tin. Hiện nay, các thư viện ở Việt Nam thường áp dụng một số hình thức xử lý tài liệu như: phân loại, biên mục mô tả, định chủ đề, định từ khóa, tóm tắt, chú giải tài liệu. Trên cơ sở khảo sát và điều tra tại 100 thư viện đại học, cao đẳng, sau đây được gọi chung là thư viện đại học, chúng tôi thu được kết quả như sau: Trong các hình thức xử lý tài liệu được áp dụng tại thư viện đại học, phân loại tài liệu là hệ thống xử lý tài liệu phổ biến nhất, tiếp đó là biên mục mô tả, định từ khóa, tóm tắt, định chủ đề. Chú giải tài liệu hầu như không được quan tâm trong các thư viện đại học ở Việt Nam. Kết quả cụ thể được tổng hợp trong bảng sau:

Bảng 1: Các hình thức xử lý tài liệu được áp dụng tại thư viện đại học

Các hình thức xử lý tài liệu	Số thư viện áp dụng	Tỷ lệ %	Xếp thứ tự
Biên mục mô tả	93	93	2
Phân loại tài liệu	99	99	1
Định chủ đề tài liệu	48	58	5
Định từ khóa tài liệu	70	70	3
Tóm tắt tài liệu	69	69	4
Chú giải tài liệu	9	9	6

Về phương thức xử lý tài liệu được áp dụng tại các thư viện đại học, qua điều tra chúng tôi được biết chủ yếu các thư viện vẫn tự xử lý khi bổ sung và nhập sách về thư viện (Chiếm 89%). Chỉ có 32 % thư viện thực hiện biên mục sao chép. Một số thư viện cho biết: Đối với các tài liệu bằng tiếng Việt, thư viện tự xử lý, còn đối với các tài liệu

ngoại văn, thư viện tra và sử dụng các kết quả biên mục của các thư viện nước ngoài: chẳng hạn như Thư viện Quốc hội Hoa Kỳ, Thư viện quốc gia Ôxtrâylia, Thư viện Đại học RMIT ở Ôxtrâylia ...

Bảng 2: Phương thức xử lý tài liệu được áp dụng tại các thư viện đại học

Phương thức xử lý tài liệu	Số thư viện áp dụng
Tự xử lý	89
Sao chép từ các thư viện khác	32

Mặc dù hiện nay, Thư viện Quốc gia Việt Nam (TVQG) đã thực hiện biên mục tập trung nhưng không có một thư viện đại học nào ở Việt Nam sử dụng kết quả biên mục tập trung của TVQG. Có 2 nguyên nhân chính dẫn đến thực tế này: một phần các thư viện không biết đến dịch vụ này của TVQG; mặt khác, do hình thức cung cấp dịch vụ này của TVQG chưa thuận tiện cho người sử dụng. Thêm vào đó, vốn tài liệu TVQG mang tính tổng hợp, những tài liệu chuyên môn sâu TVQG, không quan tâm bổ sung. Các tài liệu chuyên ngành hẹp bằng các tiếng nước ngoài chưa được TVQG bổ sung nhiều.

2. Tình hình áp dụng các chuẩn nghiệp vụ, tiêu chuẩn Việt Nam (TCVN) và tiêu chuẩn quốc tế (ISO) trong xử lý tài liệu tại các thư viện đại học ở Việt Nam

2.1. Tình hình áp dụng các chuẩn nghiệp vụ

Trong công tác biên mục mô tả, phân loại tài liệu, định chủ đề và định từ khóa tài liệu, để đảm bảo tính chính xác, đòi hỏi các thư viện phải áp dụng các chuẩn nghiệp vụ. Chuẩn nghiệp vụ, hiểu một cách khái quát, là những tiêu chuẩn được nghiên cứu, lựa chọn và sử dụng cho cán bộ xử lý dựa vào đó mà đối chiếu, so sánh để thực hiện các công đoạn của nghiệp vụ thư viện nhằm thu được những sản phẩm đáp ứng tốt nhất nhu cầu của người sử dụng. Trong xử lý tài liệu, các chuẩn nghiệp vụ được tính đến bao gồm: các quy tắc biên mục, các bảng phân loại, các thesaurus, từ điển từ khóa, bảng đề mục chủ đề.

Từ kết quả điều tra, chúng tôi được biết: trong các thư viện đại học, 2 quy tắc biên mục được áp dụng phổ biến trong công tác biên mục mô tả là: quy tắc mô tả tài liệu theo tiêu chuẩn quốc tế (ISBD), quy tắc biên mục Anh - Mỹ (AACR2). Kết quả cụ thể như sau:

Bảng 3: Các quy tắc biên mục hiện đang được sử dụng tại các thư viện đại học

Quy tắc mô tả	Số thư viện áp dụng	Xếp thứ tự
----------------------	----------------------------	-------------------

Quy tắc Mô tả tài liệu theo Tiêu chuẩn Quốc tế ISBD	47	2
Quy tắc Biên mục Anh - Mỹ AACR2	49	1
Các quy tắc khác	4	3

Trong công tác phân loại, khung phân loại DDC rút gọn ấn bản 14 được sử dụng rộng rãi nhất, tiếp đó là khung DDC đầy đủ và bảng phân loại dùng cho các thư viện khoa học tổng hợp. Các bảng phân loại UDC, BBK, bảng phân loại của Thư viện Quốc hội, bảng phân loại dùng cho các thư viện trường phổ thông cũng đang được sử dụng nhưng với số lượng rất hạn chế. Một số thư viện do tính đặc thù, không sử dụng các bảng phân loại kể trên mà sử dụng bảng phân loại chuyên ngành. Chẳng hạn như các thư viện đại học y dược sử dụng bảng phân loại y khoa...

Bảng 4: Bảng phân loại được áp dụng để phân loại tài liệu và tổ chức kho mở tại thư viện đại học

Bảng phân loại được áp dụng	Số thư viện áp dụng	Xếp thứ tự
Khung phân loại thập phân Dewey (DDC) đầy đủ	28	2
Khung phân loại thập phân Dewey (DDC) rút gọn	45	1
Bảng phân loại thập phân bách khoa (UDC)	3	5
Bảng phân loại dùng cho các TVKHTH	19	3
Bảng phân loại BBK	7	4
Bảng phân loại của Thư viện Quốc hội	1	1
Bảng phân loại dùng cho các thư viện trường phổ thông	2	6

Các bảng phân loại khác	2	6
-------------------------	---	---

Trong công tác định chủ đề tài liệu, trong số 48 thư viện áp dụng định chủ đề, có tới 45,8 % thư viện định chủ đề tự do. Có 29% thư viện áp dụng bảng đề mục chủ đề của Thư viện Quốc hội Mỹ (LCSH)